

Üniversite Öğrencilerinde Empatik Eğilim ve Etkileşim Kaygısı Arasındaki İlişki*

Received/Geliş: 19.06.2017
Accepted/Kabul: 28.01.2018

Levent YAYCI**

Öz

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin empatik eğilimleri ile etkileşim kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve empatik eğilim ve etkileşim kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere (cinsiyet ve fakülte) göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Çalışmaya, Giresun Üniversitesi'nde eğitim ve fen-edebiyat fakültelerinde öğrenim görmekte olan 248 öğrenci gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Empatik Eğilim Ölçeği ve Etkileşim Kaygısı Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde “t” testi ve korelasyondan yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin, empatik eğilimlerinin ve kaygı düzeylerinin öğrenim görülen fakülte ve cinsiyet değişkenlerine göre farklılaştığı görülmüştür. Araştırmada kız öğrencilerin empatik eğilimlerinin ve kaygı düzeylerinin erkek öğrencilerden anlamlı derecede yüksek olduğu, eğitim fakültesi öğrencilerinin kaygı düzeylerinin fen-edebiyat fakültesi öğrencilerinden düşük olduğu ve eğitim fakültesi öğrencilerinin empatik eğilimlerinin fen-edebiyat fakültesi öğrencilerinden yüksek olduğu bulunmuştur. Empatik eğilim ile etkileşim kaygı düzeyi arasında ise pozitif yönlü çok zayıf ilişki ($r=.09$) saptanmıştır. Bulgular ilgili literatür ışığında tartışılıp yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Empati, Empatik Eğilim, Etkileşim Kaygısı Düzeyi

*Bu çalışma 13-15 Ekim 2016 tarihinde Rize’de yapılan VI. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresi’nde sunulan “Üniversite Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Etkileşim Kaygısı Düzeylerinin İncelenmesi” isimli bildirinin geliştirilmiş halidir.

** Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü levent.yayci@giresun.edu.tr
ORCID: /0000-0001-8997-8918

Relationship Between Empathetic Disposition and Interaction Anxiety in University Students

Abstract

The aim of this research is to examine the relationship between the empathic tendencies of the university students and their interaction anxiety levels and to determine whether the levels of empathic tendency and interaction anxiety differ according to some variables (gender and faculty). 248 students from Giresun University education faculty and faculty of science and letters voluntarily participated in the study. Empathic Disposition and Interaction Anxiety Scale was used to collect data in the study. T test and correlation were employed in the assessment of the data. As a result of the study, it has been observed that empathetic dispositions and anxiety levels of the university students differ depending on the variables such as faculty and sex. In the study, it has been found out that empathetic dispositions and anxiety levels of the female students are significantly higher than male students, anxiety levels of the students in education faculty are lower than the students in faculty of science and letters, and empathetic dispositions of the students in education faculty are higher than those who are in faculty of science and letters. A positive, very poor relationship ($r=.09$) level has been reported between empathetic tendency and interaction anxiety. The findings have been discussed and interpreted in the light of relevant literature.

Keywords: Empathy, Empathetic Disposition, Interaction Anxiety Level

Giriş

Bireyin yaşamının büyük bir kısmı diğer insanlarla etkileşimlerle geçmektedir. Diğer bireyleri etkin dinleyebilmek, anlaşıldıklarını hissettirebilmek ve bir düşüncüyü, duyguyu yada olayı paylaştıktan sonra diğer bireylerde etki uyandırabilmek etkileşim becerileri gerektirmektedir. İnsanoğlu çevresini değişimleyebilen yegane varlıktır ve etkileşim becerilerinin çevreyi amaçlı olarak değiştirebilme ve etkileyebilmedeki aracı rolü büyüktür. Etkileşim becerileri sorunları çözmek ve ihtiyaçları karşılayabilmek için de gereklidir. Bireyin kendisini doğru ifade edebilmesi, beden dilini etkili kullanabilmesi, iyi bir dinleyici olabilmesi, ilişkilerinde saydam, güven verici ve empatik olabilmesi etkileşimi kolaylaştırmaktadır. Bu becerilerden empati diğer bireyleri anlamak ve beklentilerini karşılayabilmek için etkileşimde sahip olunması gereken temel becerilerdendir.

Günümüzde empati, kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyması, olaylara onun gözüyle bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Rogers, 1961, Akt: Şahin ve Akbaba, 2010; Dökmen, 2005). Diğer kişinin duygusunun anlaşıldığı ve hissedildiğinin karşısındaki aktarılması empatik beceri; başkalarının yaşantılarını, duygularını anlama ve hissetme potansiyeli ise empatik eğilim olarak ifade edilmektedir (Önder ve Gülay, 2007). Empatik eğilim insanları birbirlerine yaklaştırmakta, iletişimi kolaylaştırmaktadır (Sürgevil, 2006; Barr, 2011). Empatik eğilimi yüksek olan bireylerde duyguları anlama, duygusal yaşantılardan etkilenme ve yardım etme isteği diğer bireylere oranla daha yüksektir (Stephan-Finlay, 1999; Güldağ, 2007). Empati kurmak, empati kuran kişiyi de geliştirmekte, olgunlaştırmaktadır (Çolakoğlu ve Solak, 2014). Empatik becerileri yüksek olan bu yüzden de diğer insanlara yardım eden kişilerin çevreleri tarafından kabul edilme ve istenilme olasılıkları da artmaktadır (Köksal ve Alisinanoğlu, 2000). Empati düzeyi düşük olan bireyler ise antisosyal özellikler gösterebilirler. Empati, öğretilen anahtar bir beceri olduğundan (Yüksel, 2004; Karaca, Açıkgöz ve Akkuş, 2013), arkadaşlarından daha az empatik olduğu düşünülen bireylerde bu yeteneği geliştirmek son derece önemlidir (Roberts ve Strayer, 1996). Cinsiyetler arasında empatik eğilim düzeyleri arasında fark olup olmadığı birçok araştırmacının ilgisini çekmiştir. Empatik

eğilim konusunda yapılan çalışmalarda kız öğrencilerin empatik eğilimlerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu (Schierman ve Gundy, 2000; Myyry ve Helkama, 2001; Wied, Branje ve Meeus, 2007; Yiğitbaş, Deveci, Açıık, Ozan ve Oğuzöncül, 2013) belirten çalışmalar olduğu gibi cinsiyetler arasında fark olmadığını (Klein ve Hodges, 2001; Tutarel ve Çabukça, 2002) ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu konuda yapılan çalışma sonuçlarının birbirleri ile tutarlı olmamasının nedeni, çalışma grubu seçimi ya da kültüre özgü nedenler olabilir. Cinsiyet açısından öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinde fark olup olmadığını bilmesi yapılacak çalışmaların planlanması açısından önemlidir.

Empati kurabilmek için bazı ön gerekliliklerin olduğu bilinmektedir. Bunlardan biri, benmerkezci olmaktan uzaklaşıp karşıdaki kişinin rolünü almaktır (Öz, 1998). Benmerkezciliğin veya bireyin dikkatini kendisine yöneltmesinin artması kişinin kendisini başkasının yerine koymasını güçleştirebilmektedir. Özellikle etkileşim durumlarında birey, yaşadığı etkileşim kaygısı nedeniyle karşı taraftan gelen mesajları anlama ve karşı tarafa onu anladığı ile ilgili mesaj iletmekte güçlük yaşayabilmektedir. Sosyal kaygı olarak da bilinen etkileşim kaygısı, bireyin sosyal ortamlarda diğer bireylerle iletişim kurmaktan, kendini ifade etmekten kaçınması, geri çekilmesi ya da korkması olarak tanımlanabilir (Liebowitz, 1987; Spence, 1999; Rachman, Gruter-Andrew ve Shafran, 2000; Eren Gümüş, 2006; Kashdan, 2007). Etkileşim kaygısı olan bireyin olumlu izlenimler yaratmada kişilerarası yeterlik ve yetisine ilişkin kuşkuları bulunmaktadır (Jackson, 2007). Bu kişiler bir yerde yemek yeme, birisi ile tanışma, bir eğlenceye gitme ve tokalaşma gibi toplumda odak noktası haline gelebilecekleri durumlarda kendilerini utandıracak, küçük düşürecek bir şey yapacakları korkusuna sahiptirler (McNeil, 2010). Etkileşim kaygısı olan bireylerin sosyal etkileşimlerinde fizyolojik uyarılmaları artmakta, gerginlik yaşamakta ve kendini ifade etmeleri güçleşmektedir.

Etkileşim kaygısına neden olan pek çok faktör vardır. Öz farkındalık, onay ihtiyacı, olumsuz değerlendirilme korkusu, düşük benlik saygısı, geçmişteki sosyal başarısızlıklar, dinleyicilere atfedilen önem ve ortamda bulunan yabancılar (Öztürk, 2014), anne baba tutumları (Johnson, Lavoie ve Mahoney, 2001) ve depresyon (Pierce, 2009; Naragon-Gainey, Rutter ve Brown, 2014) bunlardan bazılarıdır. Bunun yanında etkileşim kaygısının

sosyal beceri eksikliğinden kaynaklandığı ve bu kaygıya sahip bireylerin sosyal becerisi düzeyi eksik olduğu için sosyal ortamlara girmekten endişe duydukları da söylenebilir. Etkileşim kaygısı hafiften şiddetliye doğru değişen düzeydedir. Etkileşim kaygısının artması bireyin yaşam kalitesini önemli ölçüde etkilemekte ve bireyi sosyal anksiyete bozukluğundan sosyal fobi tanısı almaya doğru götürmektedir (Evren, 2010).

Yapılan araştırmalarda sosyal kaygısı yüksek olan kişilerin daha az arkadaş edinme eğilimi içinde oldukları, mevcut arkadaşlarıyla seyrek görüşmeyi tercih ettikleri ve ilişkilerinin düşük kalitede olduğu yönündeki bulgular edinilmiştir (Tian, 2011). Üniversite öğrencilerinin etkileşim kaygıları arttıkça yalnızlaştıkları ve mutluluklarının azaldığı (Demir ve Kutlu, 2016) ve kendilerini huzursuz ve gergin hissettikleri (Eren Gümüş, 2006) görülmektedir. İngiltere’de Plymouth Üniversitesi’nde yapılan bir çalışmada öğrencilerin yaklaşık %10’unda ciddi derecede etkileşim kaygısı olduğu, kız öğrencilerin kaygı düzeylerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu, güzel sanatlar ve teknoloji bölümü öğrencilerinin etkileşim kaygılarının diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilerden daha fazla olduğu rapor edilmiştir (Russell ve Shaw, 2006). Kanada’da yapılan bir çalışmada ise etkileşim kaygısının özellikle 1. sınıf öğrencilerinde daha yüksek bir risk faktörü olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Adalf, Glicksman, Demers ve Newton-Taylor, 2001). Etkileşim kaygısı batı dünyasında depresyon ve alkol kullanımından sonra psikolojik sağlığı en fazla tehdit eden üçüncü problemdir (Furmark, 2002).

Empatik eğilim ve sürekli kaygı arasındaki ilişkinin araştırıldığı ampirik bir çalışmada öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ile sürekli kaygı düzeyleri arasında negatif yönlü korelasyonel ilişki olduğu saptanmıştır (Pişkin, 1991). Siyez (2015) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yürütülen bir çalışmada ise onay bağımlılığı yüksekliğinin ve empatik beceri düşüklüğünün aşırı internet kullanımına neden olduğu görülmüştür. Etkileşim kaygısı ile empati arasında negatif yönlü ilişki olduğunu (Tibi-Elhanany ve Shamay-Tsoory, 2011) belirten araştırmalar olduğu gibi ilişki olmadığını (Morrison, 2009) ortaya koyan araştırma bulgularına da rastlanmaktadır.

Etkileşim kaygısı üniversite öğrencilerinin etkileşimlerini, akademik başarılarını, kariyer planlarını ve ruh sağlıklarını da etkileyebilmektedir. Üniversite yaşamındaki deneyimlerin kişilik oluşumunda önemi büyüktür. Duyduğu etkileşim kaygısından dolayı yeni ortamlara girmekten kaçınan,

topluluk önünde konuşma ve sunum yapmakta zorlanan, kendini ifade edemeyen, etkileşimsel rolleri yerine getirmekte güçlük çeken öğrencilerin öğretim elemanlarınca fark edilmesi, bu öğrencilere danışmanlık verilmesi ya da psikiyatrik hizmet almaya yöneltilmesi gerekmektedir. Bu problemlerinin üstesinden gelemeyen eğitim fakültesi öğrencileri öğretmen olduklarında öğrenci ve velileri ile nitelikli iletişim kurmakta zorlanabileceklerdir. Öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerinin öğrencilerinin diğer bazı fakültelerin öğrencilerine göre daha fazla empatik eğilim göstermeleri gerektiği belirtilebilir. Çünkü öğretmen rollerinden belki de en önemlisi, öğrencilerle ilgilenerek, empatik ilişkiler kurarak, onların kişisel dünyalarına girerek olumlu ve güvenli bir sınıf atmosferi yaratmaktır (Pala, 2008). Ayrıca, empatik becerisi yüksek olan öğretmenlerin çocuklar tarafından model alınması ile çocukların empatik becerilerinin gelişimi de olumlu yönde etkilenmektedir (Akyol ve Çiftçi, 2005). Edebiyat fakültesi öğrencileri de çalışma ve özel hayatlarında benzer sorunları yaşayabileceklerdir. Bu çalışmanın bulgularının değerlendirilmesi ile üniversite öğrencilerine sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin niteliğinin artırılmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır. Çalışma ele alınan değişkenlerle ilgili mevcut durumun saptanarak üniversite öğrencilerine yönelik önleyici ve gelişimsel rehberlik ve psikolojik danışma çalışmalarının planlanmasına katkı sağlaması açısından önemli görülmektedir.

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinde empatik eğilim ve ilişki kaygısı arasındaki ilişki incelenmiş ayrıca empatik eğilim ve etkileşim kaygısının cinsiyet ve fakülte değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

1. Öğrencilerin “empatik eğilim ve etkileşim kaygısı” puanları arasında ilişki var mıdır?
2. Öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak “empatik eğilim ve etkileşim kaygısı” puanlarında bir farklılaşma var mıdır?
3. Öğrencilerin öğrencilerin öğrenim gördükleri fakültelere göre “empatik eğilim ve etkileşim kaygısı” puanlarında bir farklılaşma var mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Üniversite öğrencilerinde empatik eğilim ve etkileşim kaygısı arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışma dailişkiyel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkiyel tarama modeli, “iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleri” şeklinde tanımlanabilir (Karasar, 2007).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu şans yöntemi ile rastgele seçilen 248 öğrenci oluşturmuştur. Rastgele doldurma ve tam doldurmama nedenleri ile 23 öğrenciden elde edilen veriler değerlendirme dışı tutulmuştur. Çalışma 145’i kız (%58.5), 103’ü erkek (%41.5) olmak üzere 248 öğrenciden elde edilen veriler ile yürütülmüştür. Öğrencilerin 127’sini (51.2) eğitim fakültesi, 121’ini ise fen-edebiyat fakültesi (%48.8) öğrencileri oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Empatik Eğilim Ölçeği (B Formu): Bu çalışmada Dökmen (1988) tarafından geliştirilen Empatik Eğilim Ölçeği-B Formu kullanılmıştır. Ölçeğin amacı, kişilerin günlük yaşamında empati kurma eğilimlerini ölçmektir. 20 maddeden oluşan ve beşli likert tipinde olan ölçekten alınan puanın yüksekliği empatik eğilimin yüksekliğini, düşüklüğü ise empatik eğilimin düşüklüğünü göstermektedir. Ölçekten alınacak minimum puan 20, maksimum puan ise 100’dür. Empatik Eğilim Ölçeği’nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması Dökmen (1988) tarafından yapılmıştır. Testin test-tekrar-test güvenilirlik katsayısı .82, testi yarılama yöntemiyle elde edilen korelasyon katsayısı ise 81’dir. Bu çalışmada hesaplanan Cronbach alfa katsayısı .85’ dir. Geçerlik çalışması için Empatik Eğilim Ölçeği ve Edwards Kişilik Tercih Envanteri’nin “Duyguları Anlama” bölümü arasında .68 düzeyinde bir korelasyon bulunmuştur.

Etkileşim Kaygısı Ölçeği (EKÖ): Araştırmada öğrencilerin etkileşim kaygısı düzeylerini ölçmek için Leary ve Kowalski (1993) tarafından geliştirilen Etkileşim Kaygısı Ölçeği Kullanılmıştır. 15 maddeden oluşan ve beşli likert tipinde olan ölçekten alınan puanın yüksekliği etkileşim kaygısının yüksekliğini, düşüklüğü ise etkileşim kaygısının düşüklüğünü göstermektedir. Leary ve Kowalski (1993) tarafından yapılan çalışmalarda ölçeğin içsel tutarlılığı .88, test-tekrar-test güvenilirlik katsayısı .80 olarak rapor edilmiştir.

EKÖ'nin Türkiye örneğinde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Coşkun (2009) tarafından yapılmıştır. Yapılan çeşitli faktör analizlerinin sonuçları ölçeğin maddelerinin orijinal ölçekle tutarlı olacak şekilde tek bir faktörde toplandığını ve varyansın %44'ünü açıkladığını göstermektedir. EKÖ'nün iç tutarlılık katsayısı .91 ve üç hafta arayla yapılan test-tekrar-test güvenilirlik katsayısı .80 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada hesaplanan Cronbach alfa katsayısı .78' dir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma yüzyüze gerçekleştirilmiş olup, araştırmacı tarafından katılımcılara veri toplama araçları, araştırmanın amacı, verilerin ne amaçla kullanılacağı ve gönüllülük esası açıklanmıştır. Veri toplama araçlarının ortalama 10 dakika içinde yanıtlandığı görülmüştür. Verilerin analizinden önce yapılan genel kontrol sonucunda rastgele doldurma ve tam doldurmama nedenleri ile 23 öğrenciden elde edilen verilerin değerlendirme dışı tutulmasına karar verilmiştir.

Analiz öncesinde verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini test etmek amacıyla, Kolmogorov-Smirnov Testi gerçekleştirilmiş ve test sonucunun değişkenler için $p > 0.05$ olarak ortaya çıktığı görülmüştür. Normal dağılım gösterdiği tespit edilen verilerin değerlendirilmesi amacıyla, betimsel istatistikler ve testinden yararlanılmıştır. Ölçekler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Karşılaştırmalarda anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Öğrencilerin empatik eğilim ile etkileşim kaygısı puanları arasında ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılan Pearson Korelasyon Katsayısı sonuçları tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Üniversite Öğrencilerinin Empatik Eğilim ile Etkileşim Kaygısı Puanlarına Göre Pearson Korelasyon Katsayısı Sonuçları

		Etkileşim Kaygısı
Empatik Eğilim	Pearson K.K	0,09
	p	0,00
	N	248

Tablo 1 incelendiğinde, öğrencilerin empatik eğilim ile etkileşim kaygısı puanları arasında oldukça zayıf ilişki bulunmuştur ($r=.09$; $p<.05$). Değişkenler arasındaki ilişkinin $.20$ 'den oldukça küçük olması ilişkinin yokluğu olarak da ifade edilebilir.

Öğrencilerin empatik eğilim puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2. Üniversite Öğrencilerinin Empatik Eğilim Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Empatik Eğilim	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Erkek	103	67.67	10.29	246	3.71	0.00
Kız	145	71.76	7.06			

Tablo 2 incelendiğinde; erkek öğrencilerin empatik eğilim puanlarının aritmetik ortalaması (\bar{x}) 67.67, kız öğrencilerin ise (\bar{x}) 71.76 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre empatik eğilim toplam puanları arasında kız öğrenciler lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür [$t_{(246)} = -3.71$, $p<.05$]. Bu sonuç, kız öğrencilerin empatik eğilimlerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin etkileşim kaygısı puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 3'de belirtilmiştir.

Tablo 3. Üniversite Öğrencilerinin Etkileşim Kaygısı Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Etkileşim Kaygısı	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Erkek	103	43.02	6.89	246	2.50	0.01
Kız	145	45.14	6.34			

Tablo 3 incelendiğinde; erkek öğrencilerin etkileşim kaygısı puanlarının aritmetik ortalaması (\bar{x}) 43.02 kız öğrencilerin ise (\bar{x}) 45.14

olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre etkileşim kaygısı puanları arasında erkek öğrenciler lehine anlamlı fark bir olduğu görülmüştür [$t_{(246)}=-2.50, p<.05$]. Bu sonuç, erkek öğrencilerin etkileşim kaygılarının kız öğrencilerden daha düşük olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin empatik eğilim puanlarının öğrenim görülen fakülte değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Üniversite Öğrencilerinin Empatik Eğilim Puanlarının Öğrenim Görülen Fakülte Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Fakülte	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Eğitim	127	71.24	9.53	246	2.20	0.03
Fen.Ed.	121	68.61	7.74			

Tablo 4 incelendiğinde; eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin empatik eğilim puanlarının aritmetik ortalaması (\bar{x}) 71.24, fen edebiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin ise (\bar{x}) 68.61 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülte değişkenine göre empatik eğilim puanları arasında eğitim fakültesi öğrencileri lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür [$t_{(246)}= 2.20, p<.05$]. Bu sonuç, eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin empatik eğilimlerinin fen-edebiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin etkileşim kaygısı puanlarının öğrenim gördükleri fakülte değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 5’de belirtilmiştir.

Tablo 5. Üniversite Öğrencilerinin Etkileşim Kaygısı Puanlarının Öğrenim Görülen Fakülte Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Fakülte	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Eğitim	127	42.65	6.78	246	4.01	0.00
Fen.Ed.	121	45.94	6.06			

Tablo 5 incelendiğinde; eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin etkileşim kaygısı puanlarının aritmetik ortalaması (\bar{x}) 42.65, fen-edebiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin ise (\bar{x}) 45.94 olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülte değişkenine göre etkileşim kaygısı puanları arasında fen-edebiyat fakültesinde öğrenim gören öğrenciler aleyhine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür [$t_{(246)} = -4.01, p < .05$]. Bu sonuç, fen-edebiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin etkileşim kaygılarının eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tartışma

Yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinde empatik eğilim ile etkileşim kaygısı arasındaki ilişki incelenmiş, $r = .09$ düzeyinde oldukça zayıf ilişki bulunmuştur. İlişkinin .20'den oldukça küçük olması ilişkinin yokluğu olarak da ifade edilebilir. Bu bulgu etkileşim kaygısı ile empati arasında ilişki olmadığını belirten (Morrison, 2009) çalışma ile paralellik gösterirken negatif yönlü ilişki olduğunu belirten çalışmalarla (Pişkin, 1991; Tibi-Elhanany ve Shamay-Tsoory, 2011) tutarlılık göstermemektedir. Kaygı, depresyon ve bireyin iletişimini etkileyen rahatsızlık verici duygular etkileşim kaygısının belirtileri arasında yer almaktadır (Pierce, 2009). Etkileşim sırasında kaygının artması bireyin dikkatini kendisine yöneltmesine neden olabilir. Birey karşı tarafı anlamaya çalışmak yerine kendi duygu ve düşünceleri ile daha fazla meşgul olabilir. Etkileşim kaygısı olan birey mesaj gönderdiği kişinin kendisini nasıl algıladığı/algılayabileceği konusunda başlangıçta geliştirdiği yanlış inanç nedeniyle “duygudan sonuca gitme ya da zihin okuma” gibi iletişim hataları geliştirebilir. Mesaj gönderilen kişi ile empati kurmaya çalışmak yerine mesaj kaynağının kendi duygu ve düşüncelerini mesaj gönderen kişiye yansıtması ve kendi yansıttığı duygu ve düşünceleri mesaj alanın duygu ve düşünceleri gibi yorumlaması da bir iletişim hatasıdır. Bu durum, bireyin karşı tarafın kendisini olumsuz algılayacağı şeklinde geliştirdiği varsayımı doğrularak empatik bir eğilim sergilemesini engelleyebilir.

Araştırmanın ikinci bulgusu öğrencilerin cinsiyetlerine göre empatik eğilim toplam puanları arasında kız öğrenciler lehine anlamlı bir fark

olduğudur. Bu bulgu kız öğrencilerin empatik eğilimlerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu (Schierman ve Gundy, 2000; Myrty ve Helkama,2001; Kapıkıran, 2009; Ekinci ve Aybek,2010; Yiğitbaş, Deveci, Açıık, Ozan ve Oğuzöncül, 2013) bulgusu ile paralellik göstermektedir. Bununla birlikte cinsiyetler açısından empatik keskinlik (Klein ve Hodges, 2001) ve empatik eğilim (Tutarel ve Çabukça, 2002) açısından fark olmadığını gösteren araştırma bulguları da bulunmaktadır. Kız öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin erkek öğrencilerden yüksek olmasının nedeni toplumsal cinsiyet rolleri ile açıklanabilir. Kadınlardan aile içinde uyumu sağlamalarının beklenmesi (Lennon ve Einsberh, 1990) ve anne-babaların çocuk yetiştirirken kız çocuklarını erkek çocuklara nazaran başkalarını anlamaya yönelik olarak daha fazla zorlamaları (McDevit, Lennon ve Kopriva, 1991) duyuşşsal becerilerinin gelişmesine neden olabilir.

Araştırmanın üçüncü bulgusu erkek öğrencilerin etkileşim kaygılarının kız öğrencilerden daha düşük olduğudur. Bu bulgu La Greca ve Harrison (2005), Aydın ve Tekinsav-Sütçü (2007) ve Jose, Wilkins ve Spindelow'un (2012) çalışma bulguları ile paralellik göstermektedir. Bununla birlikte etkileşim kaygısı açısından cinsiyetler arasında fark bulunmadığını belirten araştırma sonuçları (Hansford ve Hattie, 1982, Akt: Leary ve Kowalski, 1995; Patterson ve Ritts, 1997; Teachmann ve Allen, 2007; Eriş ve İkiz, 2013) olduğu gibi erkek öğrencilerin etkileşim kaygılarının daha yüksek olduğunu belirten araştırmalarda (Kalkan, 2008; Güngör, 2013) vardır. Toplumda sosyal ataklık beklentilerinin erkeklere nazaran kadınlarda daha az olması ve kadınların daha sessiz ve utangaç olmalarının kabul görmesinin bu duruma neden olduğu düşünülebilir.

Araştırmanın dördüncü bulgusu eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin empatik eğilimlerinin fen-edebiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek olduğudur. Bu bulgu öğretmen adaylarının empatik eğiliminin öğrenim görülen programa göre farklılaştığını (Genç ve Kalafat, 2008; Pala, 2008; Ekinci, 2009) belirten araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Empati öğretilebilen/öğrenilebilen bir beceridir (Yüksel, 2004; Karaca, Açıkgöz ve Akkuş, 2013). Eğitim fakültesi öğrencileri ortak zorunlu dersler olarak rehberlik, sınıf yönetimi ve eğitim psikolojisi gibi dersler almaktadırlar. Ayrıca rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümü öğrencileri bireyle ve grupla psikolojik danışma gibi empati becerisinin

geliştirilmesine katkı sağlayan dersler almaktadırlar. Sınıf öğretmenliği ve okul öncesi gibi bölümlerde empati becerisinin gelişmesine katkı sağlayabilecek alan dersleri de bulunmaktadır. Bu derslerde verilen bilgiler ve etkinlikler esnasında kazanılan duyuşsal beceri ve farkındalıklar öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin gelişmesine katkı sağlamış olabilir.

Araştırmanın son bulgusu eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin etkileşim kaygılarının fen-edebiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerden daha düşük olduğudur. Alanyazında bu bulguyu desteklen ya da bu bulgu ile çelişen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Eğitim fakültesi öğrencilerinin etkili iletişim, iletişim becerileri, yaratıcı drama ve sosyal beceri eğitimi gibi dersler almaları, okul deneyimi, öğretmenlik uygulaması ve özel öğretim yöntemleri gibi sunum yapma becerilerini geliştirici derslerinin olması bu duruma neden olabilir. Bu dersler eğitim fakültesi öğrencilerinin iletişim becerilerinin gelişmesine ve performans kaygılarının azalmasına katkı sağlamış olabilir.

Öneriler

Öğretmenlik mesleği empatik eğilim becerisini gerektiren bir meslektir. Hem öğrenci hem de veli için anlaşıldığını hissetmek önemlidir. Özellikle küçük yaştaki öğrenciler duygularını ve düşüncelerini iyi tanımlayıp öğretmenlerine aktarmakta güçlük yaşayabilmektedirler. Bu nedenle öğretmenlerin öğrencilerin beden dilleri ve kısmen anlattıkları ile verdiği mesajı almaya duyarlı olmaları gerekmektedir. Empatik eğilim öğretilen/öğrenilen bir beceri olduğundan kuramsal bilgilerle birlikte grup çalışmaları, rol oynama, tv veya videoda örnek durumlar izleme ve bunları yorumlama gibi etkinliklerle bu beceri geliştirilmeye çalışılabilir. Öğretmenlik mesleği performans gösterme, bilgileri aktarma, etkili sunum yapabilme, iletişim kurabilme, kendini ifade edebilme gibi becerileri de gerektirmektedir. Etkileşim kaygısı bu becerilerin gösterilmesini güçleştirebilmektedir. Birey yeterliliklerinden şüphe ettiğinde ya da kendisini en doğru şekilde ve nasıl ifade edeceğini bilemediğinde bu kaygı artmaktadır. Bu nedenle üniversite yıllarında etkili sunum yapma, sosyal beceriler geliştirme, beden dilini etkili kullanma gibi konularda eğitimler verilebilir. Etkileşim kaygısı olan öğrenciler bilişsel çarpıtmalarını ve olumsuz otomatik düşüncelerini değiştirmek için bilişsel davranışçı yaklaşımın temel alındığı psikolojik

danışma yaşantılarından geçirilebilir. Bu öğrencilere sosyal beceri eğitimi verilebilir, gevşeme egzersizleri öğretilir. Sosyal davranışlarla ilgili problemler sosyal ortamlarda çözülebildiğinden bu konularda problem yaşayan öğrencilerin etkileşim grubu, yaşam becerileri grubu ve psiko-eğitim grupları gibi gruplarda grupla psikolojik danışma deneyimleri yaşamaları sağlanabilir. Fen-edebiyat fakültesi öğrencilerinin bir kısmı üniversiteyi bitirdikten sonra pedagojik formasyon sertifikası alarak öğretmenlik yapmakta ya da hizmet sektörünün değişik kollarında çalışmaktadırlar. Fen-edebiyat fakültesi öğrencileri için de empatik eğilim düzeyinin yüksek olması ve etkileşim kaygısı düzeyinin düşük olması eğitim fakültesi öğrencileri kadar önemlidir. Bu nedenle benzer çalışmalar fen-edebiyat fakültesi öğrenciler için de planlanabilir. Kız öğrencilerde etkileşim kaygısının yüksekliği toplumsal cinsiyet rollerinin çocukluktan itibaren kız çocuklarına atfettiği özelliklerle açıklanabilir. Bu atıflar bazı kültürlerde kız çocuklarının etkileşim becerilerinin gelişimi aleyhine sonuçlar doğurmaktadır. Anne baba eğitimlerinde ve kamu spotları gibi medya faaliyetlerinde bu konulara yer verilebilir. Araştırmanın değişkenlerinin kültürel özelliklerden etkilenmesi nedeniyle literatürde birbirleri ile tutarlı olmayan araştırma sonuçlarına rastlandığından kültürlerarası karşılaştırmalara olanak verecek yeni çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Adalf, E., Glicksman, L., Demers, A., & Newton-Taylor, B. (2001). The prevalence of elevated psychological distress among Canadian undergraduates; Findings from the 1998 Canadian campus survey (editorial). *Journal of American College Health, 50*(2), 67-72.
- Akıncı-Çil A., & Akgün G. (2011). Kırklareli Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve becerileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 6*(17), 53-65.
- Akyol, A., & Çiftçi, H. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarının empatik beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi, 21*, 13-23.
- Aydın, A., & Tekinsav-Sütçü, S. (2007). Ergenler için sosyal kaygı ölçeğinin (ESKÖ) geçerlilik ve güvenilirliğinin incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 14*(2), 79-89.
- Barr, J.J. (2011). The relationship between teachers' empathy and perceptions of school culture. *Educational Studies, 37*(3), 365-369.
- Coşkun, H. (2009). Etkileşim Kaygısı Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları, 12*(23), 41-49.
- Çakmak A., & Demirbaş, A. (2014). Review of the emphatic tendencies of university students in terms of some variables. *International Journal of Humanities and Social Science, 7*(1), 29-33.
- Çolakoğlu, F.F., & Solak, N. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyet ve okul türüne göre saldırganlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi (Çorum ili örneği). *The Journal of Academic Social Science Studies, 26*, 57-66.
- Demir, Y., & Kutlu, M. (2016). Üniversite öğrencilerinde sosyal etkileşim kaygısı ile mutluluk arasındaki ilişki: Yalnızlığın aracı rolü. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 36*(1), 195-210.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21*(1-2).
- Dökmen, Ü. (1990). Yeni bir empati modeli ve empatik becerinin iki farklı yaklaşımla ölçülmesi. *Psikoloji Dergisi, 7*(24), 42-50.
- Dökmen, Ü. (2005). İletişim Çatışmaları ve Empati. Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2009). Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ekinci, Ö. (2009). Öğretmen adaylarının empatik ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ekinci, Ö., & Aybek, B. (2010). Öğretmen adaylarının empatik ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online, 9*(2), 816-827.
- Eren-Gümüş, A. (2006). Sosyal kaygının benlik saygısına ve işlevsel olmayan tutumlara göre yordanması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(26), 63-75.
- Eriş, Y., & İkiz, F.E. (2013). Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki ve kişisel değişkenlerin etkileri. *Turkish Studies, 8*(6), 179-183.
- Evren, C. (2010). Sosyal anksiyete bozukluğu ve alkol kullanım bozuklukları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar (Current Approaches in Psychiatry), 2*(4), 473-515.
- Furmark, T. (2002). Social phobia: overview of community surveys. *Acta Psychiatr Scand, 105*(2), 84-93.
- Genç, S.Z., & Kalafat, T. (2008). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi, 19*, 211-222.

- Güngör, H. (2013). Öğretmen adaylarının sosyal ağ bağımlılığı, etkileşim kaygısı ve yalnızlık düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10(2), 667-690.
- Jackson, T. (2007). Protective self-presentation, sources of socialization, and loneliness among Australian adolescents and young adults. *Personality and Individual Differences*, 43, 1552-1562.
- Johnson, H.D., La Voie, J.C., & Mahoney, M. (2001). Interparental conflict and family cohesion: predictors of loneliness, social anxiety, and social avoidance in late adolescence. *Journal of Adolescent Research*, 16 (3), 304-318. DOI: 10.1177/0743558401163004
- Jose, P.E., Wilkins, H. & Spendelow J.S. (2012). Does social anxiety predict rumination and co-rumination among adolescents? *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 41(1), 86-91.
- Kalkan, N. (2008). *Ergenlerde bilişsel yapılar ve sosyal kaygı arasındaki ilişkinin bilişsel davranışçı yaklaşım açısından yorumlanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kapıkıran, N.U. (2013). Öğretmen adaylarının empatik eğilim ve kendini ayarlama açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 81-91.
- Karaca, A., Açıkgöz, F., & Akkuş, D. (2013). Eğitim ile empatik beceri ve empatik eğilim geliştirilebilir mi?: Bir sağlık yüksekokulu örneği. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 118-122.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kashdan, T.B. (2007). Social anxiety spectrum and diminished positive experiences: Theoretical synthesis and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 27, 348-365.
- Kılıç, S. (2005). *İstanbul'daki okul öncesi öğretmenlerinin empatik beceri düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Klein, K.J.K., & Hodges, S.D. (2001). Gender differences, motivation and empathic accuracy: When it pays to understand. *Personality and Social Psychology*, 27 (6), 720- 730.
- Köksal, A., & Alisinanoğlu, F. (2000). Gençlerin ben durumları ve empatik becerilerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 11-16.
- Köseoğlu, A. (2013). *İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn kabul-red düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Liebowitz, M. (1987). Social phobia. *Modern Problems of Pharmacopsychiatry*, 22, 141-173.
- La Greca, A.M., & Harrison, H.M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: do they predict social anxiety and depression? *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34,49-69.
- Leary, R.M., & Kowalski, N.R. (1995). *Social Anxiety*. New York: The Guilford Press.
- Lennon, R., & Nancy, E. (1990). Gender and age differences in empathy and sympathy, empathy and it's development. New York: Cambridge University Pres.
- McDevitt, T.M. Lennon, R., & Kopriva, R.J. (1991). Adolescents' perceptions of mothers' and fathers' prosocial actions and empathic responses. *Youth and Society*, 22(3), 387-409.
- McNeil, D.W. (2001). Terminology and Evolution of Constructs in social Anxiety and Social Phobia. In S.G. Hofmann & P.M. DiBartolo (Eds.), *From social anxiety to social phobia: Multiple perspectives* (pp. 8-19). Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.

- Morrison, J.M. (2009). *Empathy and theory of mind in schizophrenia and anxiety disorders*. Unpublished Master Thesis. Montreal:McGill University, Department of Psychiatry.
- Myyry, L., & Helkama, K. (2001). University students value priorities and emotional empathy, *Education Psychology, 21*(1), 28–40.
- Naragon-Gainey, K., Rutter, L. A. & Brown, T. A. (2014). The interaction of extraversion and anxiety sensitivity on social anxiety: Evidence of specificity relative to depression. *Behavior Therapy, 45*(3), 418-429.
- Önder, A., & Gülay, H. (2007). Ebeveyn-kabul red teorisi ve bireyin gelişimi açısından önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 21*, 20-28.
- Öz, F. (1998). Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri, empatik becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişki. *C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2*(2), 32-38.
- Öztürk, A. (2014). Sorumluluk tutumu ve aileden algılanan sosyal desteğin sosyal kaygıyı yordamadaki rolü ve etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education), 29*(3), 137-152.
- Pala, A. (2008). Öğretmen adaylarının empati kurma düzeyleri üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23*, 13-23.
- Patterson, M.L., & Ritts, V. (1997). Social and communicative anxiety: A review and meta-analysis. *Communication Yearbook, 20*, 263–303.
- Pierce, T. (2009). Social anxiety and technology: Face-to-face communication versus technological communication among teens. *Computers in Human Behavior, 25*, 1367-1372.
- Pişkin, M. (1991). Empati, kaygı ve çatışma eğilimi arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 22* (2), 775-784.
- Rachman, S., Gruter-Andrew, J., & Shafraan, R. (2000). Post-event processing in social anxiety. *Behaviour Research and Therapy, 38*, 611–617. doi:10.1016/S0005-7967(99)00089-3
- Roberts, W., & Strayer, J. (1996). Empathy, emotional expressiveness, and prosocial behaviour. *Child Development, 67* (2).449-470.
- Russell, G., & Shaw, S. (2006). What is the impact of social anxiety on student well-being and learning?. Social anxiety teaching fellowship report. University of Plymouth. England.
- Siyez, D.M. (2015). Üniversite öğrencilerinde onay bağımlılığı ve empatinin sosyal fayda aracılığıyla aşırı internet kullanımına etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 16*, 30-36.
- Schierman, S., & Gundy, V.K. (2000). The personal and social links between age and self-reported empathy. *Social Psychology Quarterly, 63* (2), 152–174.
- Spence, S.H., Donovan, C., & Toussaint, M.B. (1999). Social skills, social outcomes, and cognitive features of childhood social phobia. *Journal of Abnormal Psychology, 108* (2), 211-221.
- Stephan, W.C., & Finlay, K. (1999). The role of empathy in improving intergroup relations. *Journal of Social Issues, 55* (4), 729-747.
- Sürvegil, O. (2006). Çalışma Hayatında Tükenmişlik Sendromu-Tükenmişlikle Mücadele Teknikleri. Ankara: Nobel Yayınları.
- Stephan, W.C., & Finlay, K. (1999). The role of empathy in improving intergroup relations. *Journal of Social Issues, 55*(4), 729-747.
- Şahin, M., & Akbaba, S. (2010). İlköğretim okullarında zorbacı davranışların azaltılmasına yönelik empati eğitim programının etkisinin araştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 18* (1), 331-342.
- Teachman, B.A., & Allen, J.P. (2007.) Development of social anxiety: Social interaction predictors of implicit and explicit fear of negative evaluation. *Journal of Abnormal Child Psychology, 35*, 63–78.

- Tian, Q. (2011). Social anxiety, motivation, self-disclosure, and computer-mediated friendship: A path analysis of the social interaction in the blogosphere. *Communication Research*, 40, 237–260. doi:10.1177/0093650211420137
- Tibi-Elhanany, Y., & Shamay-Tsoory, S.G. (2011). Social Cognition in Social Anxiety: First Evidence for Increased Empathic Abilities. *Isr J Psychiatry Relat Sci.*, 48 (2), 98-106.
- Tutarel, K., & Çabukça, F. (2002). Empati ve demografik değişkenlerin evlilik uyumu ile ilişkisi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 2 (5), 32-38.
- Wied, M.D., Branje, S. J.T., & Meeus, W.H.J. (2007). Empathy and conflict resolution in friendship relations among adolescents. *Aggressive Behavior*, 33, 48–55.
- Yiğitbaş, Ç., Deveci, S., Açık, Y., Ozan, A., & Oğuzöncül, A. (2013). The empathic tendency and empathic skills of a group of students receiving health education. *SDÜ Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 7-13.
- Yüksel, A. (2004). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 341-354.